

ויליהספיק לעשות

רות בונדי, 66, עיתונאית, סופרת, גומרת לכתוב בקרוב ביוגרפיה של פנחס רוזן ודי, תתרכז רק בתרגום מצ'כית, שפת אמה. עד כה היא כתבה ביוגרפיות של אחרים, נצמדה לעובדות. לא המריאה בפריזה, לא סיפירה על עצמה. המקרה בלבד הותיר אותה בחיים באושוויץ וקבע את השקפת העולם שלה, לעשות, לעשות, לא להתרכז בדבר אחד ולדעת לחתוך בזמן. על תקופת השואה, עיתונות, הומור, הנישואין למי שהיה העיתונאי המפורסם ביותר, רפאל בן, על הבת העיתונאית טלי בן

"גנשתי אותה אחרי השחרור ובדצמבר '48 עלינו לארץ, ישר לטרנב"ר.
- האם ידעת שזימא היה בזמן המלחמה? לא".
- אך ורדה הנפרשה אם כך?
"קשה מאוד קשה. אתה צריך להבין שאחרי השחרור שקלתי פחות מארבעים קילו, היה לי טיפוס ונראיתי גורא. לא לא לכי"ר וזכרתי את הנפילה. כל התקפה הזאת גורא ממוססת אצלי. כשהגעתי לפראג, אחרי השחרור, שכחתי אפילו שיש לי זרדה נוצרית שנשארה עם המונחתי בפראג ולא ידעתי לאן אני הולכת. פתאום גנשתי חבר מתרגמה שאלי אתי אם גנשתי כבר עם ריטה. אחתי. לא אחתי, לא איפה היא היא אצל הוריה. רק אז נזכרתי".

רון כחלילי

אפשר לשמור את הממסדות ולמבט"ן. רות בונדי לא מתכוונת לכתוב את האוטוביוגרפיה שלה. מי שתיעדה את חייהם של מנהיגי נטו טריוונסט, יעקב ארלשטיין (ארלשטיין נגד הזמן), אנצו סריגי (השליח) וד"ר חיים שיבא שעל שמו נקרא בית החולים בתל-השומר (רופא לכל אדם), אומרת שר"ר, הקפידו המתיים. היא גורמת את האוטוביוגרפיה של פנחס רוזן, שר המש"ל הציונית, ר"ח, למרוץ עם התיעוד. מעכשיו רק תרגומים. הבאתי מספר ספרים צ'כיים ואני רוצה לתרגם אותם, כי כמעט הצי"ם ורברי העברית הולך ונגמר ולא יהיה מי שיעשה את זה. חבל. סיפור חייה של בונדי, אולי יותר מכל הספרים שכתבה, יכול היה להיות רומן מרתק. מישה קטנה של הישרדות. כי בונדי עברה, כך נרשמה את הטל, ילדות מאושרת בפראג, צ'כוסלובקיה, נידוי חברתי, פתאים, תנועת נוער ציונית, נישואין, העלתה מדינות, גלות, שואה, תמות אחרות, גירוש, עקרות, קליטה, שפת חוש, קריירה ספארית ורבת שנים כע"ר, אחרות, לשונת נאלמת ורדה נאחזת במיטה של צלצוק ואפילו הומוסקסואליות (לשפה ספרות אחת). נישואין חיים, רפאל בן, יעוצני מצליח בשנות השישים והשבעים ששקע באלכוהול ונגמר, לידה של בת אתה לבדך וטלי בן, יעוצנאית, כי לא יכולתי יותר", נודר ושן מאוחרים, ועוד, ורבה בעוד. "נעתי למתפת", היא אומרת ורדה הקטנה לפתח לפתע את מסעך המיא, אבל גם כנגנים נגעתי מדי פעם, באישי הימים".

עדה לבקיעיות האת כבר מזמן. כל חי נלחמתי כדי שלא אחיה חרדה מדי לילה. טלי, שלחתי אותה בחברה מלאה לנצפים, לטוליים, למחנות עבודה, לחופשות. לא רציתי שהחרדה שלי יעברו אליה וישפיעו על חייה".

איהי סוד של החרדה. החרדה של הישרדות. מות?
"לא ידעתי בדיוק. אבל אתה יודע, אין מטעם הכול כי אתה יוצא שואה לבין אתה אגילה. גם אתה אגילה חרדה מאונתן דרכים, מרולטת במישים וכל זה. אולי אצלנו זה יותר חריק, כי אצלנו מוסמסת חרדה השואה, המחרידה, אבל נטחתי לרעת, כבר בגיל צעיר, שכמה אתה לא חרד, אתה לא יכול למסות את כל האפשרויות של כל האמונות שטחיים לשקוד איתם. אז כבר נלננו ונעמתי בעצמי. כי הנטייה הבעתה היא אבל את לא נלננו יתר על המידה. אני מקווה שהצלחתי פחות או יותר".

לפני זמן מה חזרתי מביורק בצ'כוסלובקיה. חזרת מלירנדה ארבעי 40 שנה. מברית מנעלה. איך הייתה הירישה הייתה מורה מאד. כי מיד אחרי שביקרתי במחנות לא היה לי כוח נפשי להתיקם לבית הורי או לבית של מבתי".

ישנה הבעות בעיניך שכאב המוות הולך ונעשה קשה עם השנים?
"זה חלוי. אני משתעט שאינם שאיבד את ליריו כשואה ועולם לא חלמתי. זהו חפץ שלא מגלדי. אני שיכחתי לקבוצה אחרת, לאנשים שקברו את הוריהם. עכ"ש, ומי הוריהם שלי זהו חיים, גם זהו מעל לתשעים. הצעיר שלי שמו על מני סמלאו לוח המישים, שהם לא ראוי את טלי להשל".

את מריבת על השלמה עם מות הוריהם ובמל זאת לא יכולת לבקש בביתם שיהיה ביתך.
"אפילו שהשכנו שחורנו נרמלים מהשואה... העור היה ריקב מאוד. חוד חוד. לא יכולתי להרשות לעצמי לישות את הוריהם שלשמותו זה הוא גורל מדי. היה לי קשה להתמודד עם הכוונות הרוחניות. עם זכרון המשפחה הגורלה שלי שהיתה ואיננה. רק כעשירי היה לי הכוח הג"ש שלי ללכת ולברוק בכרסות של זוגלי הוריהם והוריות שלי ומי נשלחו למחנות המוות".

חודו היספור האוטוביוגרפי. מיד עם הגיעה ארצה, חזרה, חלה ורצוצה, המצורף בונדי לצבא, לבריחה הצבית. "שאלו אותי מה אני רוצה לעשות", היא מספרת. "אמרתי בנתג ט"ש. אז מיני אותי למחוריה של בני צוק קשה". לאחר זמן מה השתחררה החיילת בונדי ומצאה עבודה. מה שהיה נורא מאוד כאותם ימים, וכי בני צוק קשה, אתה נבחרת ביטוח חיים. "אחרי שנה בערך", היא נזכרת, "התחלתי לעבוד בעיתון תעריב של מפא"י, 'הדור'. הייתי הכותבת המוקטמת בחיפה".

מי פתאום התקשרת?
"בעיניו" שם בעיתון מפראג אחרי השחרור. תמיד רציתי להיות עיתונאית. כל זה חתה לי אפשרות עברתי ב"היטיס" מספר מחנכות מאנגלית לצבית. עיתונאית מישה אתי. רצה הולטי, המולביצ'יטי, לא משך אותי. אז פתע, האבתי את המכתבה והשחררת האיתני, עם הדימוי האיתני, נוסח קיל צ'אמק ויוסלב באשק-ראו נודע. זהו שכתבת, קרקס של 'הדור' עכ"ש".

מה עניןך על המחקרים הרבים שפורסמו לאחריה?
"גם חושבת שצריך להוודע להוריהם ולחייב את פנח במידה כזאת או אחרת?".

מחקר צרפתי שטוען שאין הכול בין גנים להורים יוצא שאלו גנות של גנים שנוטלו להורים שלא היו בגינלי שואה. מחנכת בריאות הנפש הרבה היחיד שסגנונו הוא אהבה ויחס של אהבה. חייתי עשה בחולות בשני הוריהם. קורסיבלו חייה הייתה עשה באלה שני הוריהם. לא לבין אלה שהיו לארצות העולם, כי להם חתוקם גם על הנדירה, רבר שנתוס אשיתנו, ושתי הייתי עשה הבחנה ברמת השני מעל. כל לרונגמה לא מקרה של יהודי פולני. אני מכונה שאיני אויב את משפחתי ואת ליריו כשואה. לדעתי האבא היה נפגע בעוד יותר ממני. מכיר להיות שיש לזה משפחה, שיש זה הוריו שלי. אבל מקרה הייתי

סיפור חייה של בונדי, אם היה נכתב, היה מחוץ ורבה בתמונה רי מוסרלית, ב"יכרון גנים". בית הוריה חילוני, שתי ילדות קטנות, אבא מרשה חתיכה בכנף אבא עקוב בית, ביתספר מעורב, שירה מתוקה. אך הומיס קרוב לוודאי שהיה רחבה פחות גנים. הייתי עולה לפלשטין, חפשי מחולל, התגבלות. "הוריי מולחלי". "אדאס". חרונה בנספקיה לבלום, כי יואסר היה לירורים לבלום. מוצרפת לנצ"ח, תנועת נוער, חילוצי שויהיה שיכחתי לנצ"ח, ארבע המאות. "לא אלה הפכתי פתאים וציונית", היא אומרת, "אבל הבהרה הגי"ב שלי שקצת ירקח אותנו, הסבה את תנועת הנוער כיוני 42 נשלחה בונדי הקטנה לגטו טריוונסט, ואחרי כך, בגללמנצ' 43, ובחברתה לאישוויץ, בירקנא, שנתה חודשים אויבים, עדה למרחש, מחנה לרבכת הלילה שלה. לוס. אלה שבו שיש לבוב. ביולי 44, אחרי סלקצה פקניו, נשלחה בונדי עם קבוצת שות את הודיות להמבורג. צבא בונדי הפציץ את שם המבורג והצבא הנאצי קפד לירות עבודת, למשקפי היותה. היותה האחרונה, כל כורסי עבודה, היתה ברנן כלון, מחנה פקניו".

עם מי הייתי בזמן תיקופה הזאת. עם המשפחה?
"אמא שלי מהר מהר בזמן טריוונסט. כלומר זה בתחילתו. מנחם וורעלה עם. הייתי לידה. היה נפצע, אבל כל זה הייתי גנאיה. היא נפגעה בעיניו את עקב. נזכר לי כל משך לקראת סוף המלחמה, באפריל 45, מבחנת המסונגה לראו. לא היה לי קשר אחר. הופרטנו מיני כשנספקיה לאישוויץ".

את היית לבדך בזמן המלחמה?
"לא הייתי אז. עם מי שהיה חברי לחיים. אנחנו הייתי כלי משפחה, אבל תמיד הייתי בקבוצה. אני פתע על היתה לי תחושה שאני לבד".

מה זה חרבי לחיים?
"בעלי הראשון. הבחתי אותו עוד לפני המלחמה, מפראג. היינו בני חתונה. לאצלנו להתחתן בלי שאל הייתי ישיבה עם הוריהם וכשנחלתו הנחלתים הם פתחו שאהיה לבדי. התחננו בחופה. נפרדתי לפני שיש לירוי ארצה".

מדינת גרמניה?
"לא רוצה להיכנס לזה".

ומה עם אחרת?
"אני לא יודעת".

את החלים"

להחליף מישהו שפרש, זאת היתה מין בחינה כזאת. ואני הייתי חולה מזה, מחושפת. לא יכולתי להקריא את מה שכתבתי, אני שרגא פירדמן התגורר להקריא. השאלה הייתה: אני שרגא, היתה, איזה שלט יש לך בתיאול? דתתי אני מיד קצתני ואמרת: 'היותו לך בדרך' ופי' תאם שרגא בעיניי. והכוח הזה, לגרום לאנשים לצחוק, זה בדיוק כעניי. הם גם שילטו הריב סתם, עבור כל חופי העקבות. 90 לירות, עשר לירות יותר מהמסכרות הרוחניות שלי. ואת היתה תוספת נמרדה, אבל אני ארם שתורף בריים. אולי בגלל שנאלצתי לחתוך את מאור ענת הסואה כדי לחיות. הרושמי שהתבנתתי ודי וסלום."

— מתי את הידעת לשים סוף לבריפד?
"אני חתבת כשאני מרגישה שאני עריון טובה. הנה, את המורד כשאני חושבת. לא יכולתי להמשיך למסור משהו טוב. לא יציתי להגיע לבצע שיגור, את פעם היא היתה טובה. ותמתי במכה אנשים לא האמינו. אמרו לי, את לא תוכלי בלי מתכה, בלי עיתון, בלי היוון החוץ. אמרתי: 'איתי לא יזאו מחמת בפרוורדי דבר' נמו ארתי ונסיגנוים, כמו הוראסי."

— היית את לא מתבבה, רק מלמדת בידע לעיתונות בארץ?
"בארץ הייתה לי תלמידי. זה לא הבר לך האם לא מתחשק לך לעסוק בהדבר על משהו?
"לפעמים כן, אבל אז אני נכרת בכל וקני הרוח השולחים את הניגונים לעיתונות, ברבה הלא מקצועית של מתכנתים. וחשבת את זה מעצמי. אנלי אין באמצע. אז שאני כפנים אז שאני בחוץ."

— בקרבך תהיי בת 66. את מפתת מהזיקנות?
"אני לא מפתת מקטנים ושערת שיהי. הרבה חויתי שספחתי אותי זה הגנליות של השכל. יצא לי לספל בכל מיני גנים וקנות שההורדות השכלית שלחן היתה קשה ושהיה קשה לי לראות את זה בעיניי זה הריב ויתר קשה מהרבים נפגים. אני הייתי בידדות עם מרים ודגנ, מתחיקות רגניו א, סתמה השנה בגיל 90. היא התקשתה בלילה אחריי כי נטעה בביסא גללים, אבל היתה גלילה בעניי עם מותה. כשראית היתה נשברת הייתי אומרת לה, מרים, רגלים אשאר להחליף בגלל לי, אבל את הראש א'אפשר לא הייתי רוצה להיות צמה שכלי. לא הייתי רוצה לאכר את התמונ שלי למסר."

— מתי את חלת חשבון מאד בחי?
"האם התלמוד המפורסם שלך עוד לך למשל במי צנות השמכר?"

"לא מי ששאר מבעות החשמה זה מקרה. יכולת להיות מזה הבעה. אבל אם הנעת בלילה לבורסאן, בדיוק לפני מועד ציאת הרבה לראי הגוים או זה לא שנה שום רבר, כלומר ההיסטריות היתה ארוץ מקרים. אני רדי גינלתי. ממש במסרה פארשוויץ. צנות הברית העצמו את את המברת והם היו פריכים באופן הרוח מוח עוד. כמעט אף אחד לא יצא מארשוויץ. אני כן. במסרה. נכון שישו הממוס שמר קנת על שפיות רעמי נאלי? גיבש את מילוסופיית היימי שלי. אבל אני מנסקת באלה סארורים שזה מה שהציל אותם. זה כמו להגיד סימנעו מה או אחי יוכלו היה להציל מישהו."

לנווני, כאמור, יצא הישרדות מופלא. כמו עוף החול האגורי, היא תמיד קמה מן האפר, מנערת את כנפיה ונוסעת. אין זמן, אמור להתעכב, חייבים להספיק. אבל לרבר אחד זה יכולה, לנישואה לרפאל בשן, עיתונאי מצלוח שהפך למוניטום בשנות השישים-שבעים. בשן, אשר משרדו נחשב לפני מספר שבועות ב'חושות של שנת', הפך לאלכוהוליסט, עולמו חרב עליה. ואת זה בורדי לא יכלה לשאת. לפני כעשר שנים, ולאחר 27 שנות נישואין, היא שוב חתבה. הבת, טלי בשן, היתה כבר נרולה, היא אמרת, 'אני הייתי חייבת לשים לרבר סוף', אותה חתבה, אנב, ננעה ללבה של מוני. במיוחד התמונה המטוסטית שהראתה את בשן, טליל הצלחה בעבר, שפתי, שמנמו, בורד, הרוס. 'עד היה לי על הפר סוף', היא אמרת בקמטנות ורדיה, כמו בכל פעם שגני געים בחייה האשיים, שוב לפותחת את מסערה הביסא 'זה כאב לי, התמונה כאבה לי. הכול כאב לי. כשסננו אלי לתנובה מירבתי, לא הסכמתי לרבר."

— למדתי?
"אני לא נקרוספולית. מרוב מה באלכוהוליים. חולה נוראה אומה. כל עוד היתה לי תקוה שאני יכולה לשנות משהו או שאשאר להגיע לירי ריפוי, אז החזקתי מעמד. אבל כשראיתי שלא, שאין סיכוי, אז החלטתי שרע עם הנישואה האלה. וזה. כמכלתי רי. זה משרד ארוד. ורק מי ש'כבר את זה וידע עם מה אנשים חולה מומרד רים ועם מה הסכיבה הקרובה שלום מתמנחתי."

ד"ר חנה

ד"ר חנה: אין כמעט הברול בין אמא וזנאת שזאת לבין אמא רגילה. גם אמא רגילה חרדה מתאונות דרמים מורללות במישיים וכל זה

— עם מה מתמודדי? עם אלימות?
 "לא, עם זה אני לא התמודדתי. אבל עם דברים קשים
 לא פחות, כן."
 — עם מה למשל?

"אני לא רוצה להיכנס לזה. אני רק יכולה לומר שזה
 משהו ששחק את הכוחות בצורה נוראה. ובנקודה
 מסוימת, גם כדי לשמור על שפיות דעתי וגם כדי להגן
 על טלי, החלטתי שהפרידה היא בלתי נמנעת, כורח
 המציאות."

— ולא פחדת מהבריחות? בכל זאת לא היית ילדה.
 "לחיים ביחידות יש יתרונות רבים. כיוון שאני כלי
 כך הרבה שנים הייתי עקרת בית טובה מאוד, יחד עם כל
 שאר העבודות, אז פתאום... הרגשתי חופש עצום. אין
 שלוש ארוחות ביום, אין גיהוצים, אין כלום. וזה נפלא.
 העצמאות היא רבר אדיר. אני יכולה לעשות מה שאני
 רוצה בלי חשבון, אני יכולה להנות מטלי שלי, מהכול."
 — טלי היא בת יחידה. מדוע רק ילדה אחת?

"כשהבת היתה קטנה היא היתה שואלת את השאלה
 הזאת. תמיד הייתי אומרת לה, הנה, תראי את רחל אמנו.
 זה אותו רבר. אבל מה שאני יכולה להגיד זה שלא תמיד
 הדברים הולכים כפי שרוצים. אני חושבת שלטלי חלק
 חשוב בהישרדות שלי. חוץ מזה שתמיד היתה לי עבודה
 שעניינה אותי, שמשכה אותי והוסיפה לי. העבודה והי
 אהבה לטלי."

גיל 30

"אני לא מקבלת את ההגדרה הזאת, רגעים מאושרים.
 האושר הוא לא רבר כזה. יש שני סוגי אושר בעיני. יש
 אושר שגורם לך להתעלם מכל רבר אחר, כמו בהתי
 אהבות למשל, ויש אושר שכא כמעט יום יום. אתה יכול
 לראות שלרג עץ וזה יפה, או שפתאום פורח לך איזה
 קטטום, כשאתה רואה הצגה, לא פה, באנגליה, זה אושר.
 תמיד היה לי משהו שנתן לי אושר, שמחת חיים."

רגעים עצובים

"כיוון ששאלת אותי לתולדות חיי, אז אתה יכול
 לתאר לעצמך שהיו הרבה יותר מאשר כמה רגעים
 עצובים. לא עצובים, איזמים. ולא אפרט."

גיל 16

"אתה יודע שלא היו לי נעורים? כשהייתי קצת מעל
 16 בא היטלר, אבי פוטר... לא היו לנו נעורים. לא היו
 לנו סרטים והצגות ומסיבות. עד גיל 16 אסור היה ללכת
 לסרטים של מבוגרים ואחרי כך אסור היה ללכת בגלל
 היטלר. עד גיל 16 ראיתי רק את וולט דיסני, שירלי
 טמפל וזהו. את הסרטים למבוגרים, הסרטים האמיתיים,
 ראיתי רק אחרי שחזרתי מן המתנות. המון דברים
 התחילו בחיי רק אחרי שיצאתי מהמתנות. אין לי סוויט
 סיקסטין."

גיל 25

"אני תרגמתי את הכרזת המדינה מאנגלית לצ'כית.
 היא הגיעה לפראג ואני עבדתי אז ב'זונייטר פרס'.
 תרגשתי אז שיש לי חלק במשהו היסטורי."

מקום ריק

"קשארנו לרות בונרי מקום ריק שאותו היא נתבקשה
 למלא בכל מה שעולה בדעתה. בונרי בחרה להשאיר
 אותו ריק. "יקירי", היא אמרה, "אם אני רוצה להגיד
 משהו אני אומרת. אני צריכה את הרזבריקה בעיתון כדי
 להגיד משהו לא. אבל תודה רבה לכם בכל מקרה."